

שָׁפָחַ לְנָאמְנִים

מאמר על תכונת וערך לשון הקודש
בשלשה פרקים

כפי שייתבראו, בשער הבא.

מאת

ברוך הלווי עפשטיוו מפינסק.

הוגא לבייהר עז' בית מסחה חרוז שמשון ובני
הרוי יצחק סובלאלקיבי, פראנצישקאנער נ 33

ווארשא

בדפוס האחים שלד בערג, דיזקא 1 נ
שנת תרנ"ג לפ"ק

СОФО ЛЕ'НЕЭМОНИМЪ

т. с. разборъ о древнееврейской литературѣ,
соч. В. М. Эпштейна.

ВАРШАВА.

Въ Типографіи Братьевъ Шульдбергъ, Дикая № 1
1893.

מאמר

שפה לנאמנים

בשלשה פרקים

פרק א'. יבאר, כי ידיעת לשון הקודש היא
ימוד ובסיס לדת הישראלית, ולמודה — חובה ומצויה
בכל המצוות שבתורה, ופליאה על הפסוקים שהשמיתו
דין מצוה זו צד 3

פרק ב'. יbaar דבר העתקת התורה יותר
כתבי הקודש לשפונות חול, ויחקור אם העתקה זאת
בכלל זכות או חובה היא להתורה הכתובה והמסורת. צד 14

פרק ג'. יbaar אם ראיו ובשר לערב בדבר
ובכתב לשון הקודש מילים ומבטאים מלשונות אחרות
וביחוד מלשון ארמי כשפה הספרות התלמודית . . . צד 30

Дозволено Цензурою,
Варшава, 11 Мая 1893 года.

Heb. 83 49. 205

HARVARD COLLEGE LIBRARY

GIFT OF

LUCIUS N. LITTAUER

1930

שפה לנאמנים

מאמר שפה לנאמנים

פרק א.

יבאך, כי ידיעת לשון הקודש היא ימוד
ובטיס לדרת היישרالي, ולמדו — חובה ומצוות
כבל המצוות שבתורה, ופליאת על הפסוקים
שהשミニו בין מצות זו.

§ 1. גרטין בסוכה מ"ב א': ת"ר, קטן הורען
לדבר אביו מלמדו תורה וקריאת שמע, תורה מי היא?
אמר רב המנוגא, תורה צוה לנו משה מורה קהילת
יעקב. ק"ש מי היא, פסוק ראענון, ע"ב. והנה לבארה
אין מבואר השאלה "תורה מי היא?". והלא לפי פשוטות
העניין הוא הכוונה שילמדנו ראשית למודים בתורה, כמו צורה
האותיות, נקודותן וצירופן, או לשנן לו איזו ברכות מברכות

הנהנין וכדומה כל תינוק לפ' ערך השגתו ורוחב דעתו ובשרון רוחו; כי אָה עפְיַי דקייל' בן חמש למקרא, זה הוא לענן בינה במקרא, אבל צורת האותיות וברכות וברומה הלא יש לומר דמהראי להנכו מעט מעת מאז החלו לדבר *).

אמנם דברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר, ונם בעניין זה יתבארו הדברים על פי נורסא אהרת שכירושלמי כאן [חובא במרדכאי סוף פ"ג רסוכה, ובירושלמי שלפנינו חסר ומשבש] בזה הלשון: תורה, מא' היא — שמע בני מופר אביך, ע"ב. והנץ רואח, כי הכליה כונת החונך הזה לטעת ולשודש בלב הרוינוק הרך גודל מעלה וקוששת תורה ה' בכלל, למען היה הריעין הזה כחותם על לבו בפואו בימים ובאנשים, ואחריו שאין סברא להרבות דברים ולבואה בארכוה עם תינוק רק שאך החל לדבר, כי מוחו וכחوت נפשו עדין אינם מסוגלים זה, ובפרט בגני נשבב ואצילי, על כן דריש לכלול לו יסורי

הרבראים במלויים קצרים ופושטנים המת侃לים על לב תינוק רק: וזה ששאל, תורה מא' היא, ר"ל באיזו דברים קלים وكצרים נוטעים בקרבו יסורי אמונה תורה, והשיב רב המנונא, שמלמדים אותו הפסוק תורה צוה לנו משה וגנו' שהוא יסוד מופר לאמונה בקבלה התורה איש מפי איש עד משה רבינו וכי היא לנו ורשות נצחים. ודעת הירושלמי, שללמדים אותו הפסוק שמע בני מוסה אביך, שהוא נ"ב יסוד מעין אמונה מוסרית במסורות אבות, כמובן. ושׁ לומר עוד, רס"ל לרבי דמןנא ולהירושלמי שתלמודים אלה הם יסוד וכיסים לכל התורה על דרך שאמרו בשבת ל"א א' בע"ג שבא להלל ואמר לו ניידני על מנת שתלמודני בכל התורה על רגל אחת, אמר לו, מה דעתני לחברך לא העבד, זו היא כל התורה ואיך פירושא היא זיל גמור *) ע"ב, והתמס תפם עניין יסורי כפי חרואו

*) הלשון זיל גמור אינו כבואר כל כך, כי הלא העו"ד לא דצה ללמד רק כמו שהוא עומד על רגל אתה, זבאמו לו ויל גמור הלא הוּא רוחה אותו. וללא מסתפיפנא היהתי אומר רט"ס הוא, ובמקרים זיל גמור ציל זיל גויר, וכוכנתו: הנה אנכי מלאתני הנאי, שלך ולמותך כל התוותה על רגל אחת, עתה לך והתגביר כמו שאמרת,

*) העו"ד דבר ר' והזכיר פטייל המ"מ דוויילן על בן הו"ו הגאנן ד' גלטן מולאוזן [הנודע במדינתנו בשם התפה ר' ועל מעלה], בימיו בונה ברך על היינקה משדי אמו עפ' הניך הוריו [תולירות אדם ח'א פ'א].

לערך דעתו של איש בא בימים וכאן תפטו לפיקדעת הנזקך רך.

ואם עוזך מסופק, ידרדי המעיין, באמתה כונה זו בוגרא כאן, בא ואראה לך ראי' מברחת דרב המנונא בעל המאמר הוה ס"ל מפורש דהפסוק תורה צוה לנו משה הוא כלל התורה, והוא מהא דגוטין בב"ב י"ד א': אמרו לוי' רבנן לר' המנונא, כתוב ר' אמר לך' מה שפורי תורה, אמר להו, דילמא תורה צוה לנו משה כתוב, ע"כ, הרי לפניו מפושע רס"ל לר' המנונא דשם ספר תורה יונח על פסוק זה לבנו, שהרי רבנן אמרו לו שר'امي כתוב ספר תורה, ע"כ צ"ל הדוא מטעם שבתבנו אשר אמונה במשמעות קבלת התורה מפני משה רבינו היה יסוד כל התורה, ועיין בתום' שם שבתבנו זו"ל: ואומר ר"ת, דאותו פסוק קרי תורה כדאמרין בפ"ג דסוכה, קטן הווער לדבר אבוני מלמדו תורה, מי תורה, תורה צוה לנו משה, עב"ל, ועוד בארו בטעם הדבר למה נקרא פסוק זה בשם תורה כמו שבארנו, וגם לפלא הוא שלא העיר רבעל המאמר כאן בב"ב ובתוכה חד הוא, והוא, רב המנונא, לטעמי', פירוש העניין שם וכאן.

וראו להעיר עוד את המחויר באור, מאוי' בונתי'

דבר המנונא. כאן במה שאמר שרב הונא כתוב ארבע מאות פעמים תורה צוה לנו משה: לאיזה חכליות ומטרת עשה כן ומה טעם יש בזה. ואפשר לומר עפ"י דרכנו, דרב המנונא תינוק ברך יסורי אמונה מתרת משה עפ"י שנורת לשון פסוק זה - במש"כ, וכן סבר דרב הונא כתוב פסוק זה על ארבע מאות פרתקאות *) כי לחקם לאבות ילדים או לילדום עצמן שיישנו אותו ויהי שמר אצלים לוכרין תמייה. ותבונת פולה זאת מצינו רוגמתה במקומות אחר בוגרא (ב"ט פ"ה ב'): שאמר ר' חייא, אנא עבדנא דלא לשתחח תורה מישראל, דאריכנה מגילתא ובתבנא חמשה חומשי ומקירנא יונקי עיי"ש. ובמו שעלה בדעת ר' חייא לעשות בזאת לטעת ידיעת התורה בלב נערים, כד חשב רב המנונא

*) יתמן לומר כי המספר ד' מאות לאו דוקא הוא, אלא ר' ל' הרבה, סך מטויים, וכחאי גונא כתוב הרש"ם בפמחים ק"ט א' על המספר שלוש מאות שהובא בוגרא שם, ז"ל שלוש מאות לאו דוקא הוא, וכן כל שלוש מאות שבש"ס, עכ"ל, וכן צל דהמספר שהובא בוגרא בענין אחד שנודעה ארין ישראל ר' מאה פרטיו על ר' מאה פרטיו; וכן כהמאמר רב הונא אהבת ר' לי"ד. מאה דני דחמרה וועה כהנה, וכמודומני שכבר העיוו בזה בספר יהחרונום.

שעשה מִנְרָב הַוְאָ פָדוֹ לְטֻעָת אֲמֹנוֹת הַתּוֹרָה בְּלֹבְלָצָם רַכְבָּם, וְהַעֲטֵין מִבְּוֹאָרָבָם. אֶת־פָּסָוק הַזֶּה אָמַר רַבִּי יְהוָנָן עֲדֵי־הָעָנֵן צָרִיךְ בַּיאָוָה, כי הָן אָמַת שַׁהְפְּסָוק תּוֹרָה צָה לְנוּ מְשָׁה וּבָנו, וְלַדְעַת הַרוֹשָׁלָמִי — הַפָּסָוק שְׁפָעָה בְּנֵי מֹסֵךְ אַבִיךְ, הֵם יִסּוּרָות וּכְלִילָה בְּלַתְּתוֹרָה כְּמוֹ שַׁבָּרָנוּ, אֲבָל אַיְוָה תְּעוּלָתִישׁ בְּמָה שְׁנַשְׁנַן דְּבָרִים אֶלָּה לְתִיעַקְרָב שָׁאָר הַחָלָל דְּבָרָ, אֵם לֹא יִבְין בָּאוּרָם. וְתִבְונָתָם, יְעַן פָּיָם לְתֹרְנָם לוֹ הַוְרָאתָ הַפָּסָוק וּוּמָקָם בְּוֹתוֹתָ בְּשִׁפְחָלוּוֹתָ דְּבָרָ יְדַעַן וּמִאוֹתָה הָזָה שַׁהְעַתְקָה הָזָה אֶלָּא תּוֹבִיל אֶל הַמְּתָרָךְ הַרְצָיה, מִפְנֵי כִּי מִסְנוּלָתָ השְׁפָה הַעֲבָרִיה אֲשֶׁר כָּל־מָאָמָר מִוסְרָרִי וּרוֹחָא מִמְנָה, מִבְּינָן שִׁיבָּא בְּהַעֲתָקָה לְשָׁפָה אַחֲרָתָה יְפִיגָּה טָעָמו וַיְפִסְיד נְעִימָותָן זָלָא וּכְנָס עָרָד לְאוֹזָן וְלֹא יַדְבַּק עַד־לְלָבָם מִשְׁמָבוֹן אַתְּהוּ בְּשִׁפְתָּחָה קָדוֹשׁ בְּעוֹרָתוֹ וְכַתּוֹלְדָתָם, וְנִיחַר עַל יְהָדָה וְהַבָּאָר בְּרָחֶבה בְּפֶרַק הַבָּא, וְאַבְקַשׁ מִפְּרָא קָרָא, לְשָׁום עִינְךָ עַלְיוֹן.

אֲבָל הָאָמַת שָׁגַם דְּבָרָה וְהַתְּבָאָר עַפְּנֵי הַכָּלָל שַׁוְכָבָנוּ לְמַעַלָּה: רַבְּתִי תּוֹרָה: עֲנֵיִם בְּמָקוֹם וְזַעֲשֵׂרִים בְּמָקוֹם אַחֲרֵי עַיִן בְּסֶפֶר פָּי עַלְבָּק (י"א י"ט) עַל הַפָּסָוק וְלַמְּהָתָם אָוֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְהַבָּר בְּם, מִכְאָן אָמְרוּ, בְּשַׁחַנְיָוק מִתְחִיל לְדִבְרָ אַבְיוֹ מִדְבָּר עַמוֹּ לְשָׁון הַקּוֹדֶשׁ וּמִלְמָדוֹ תּוֹרָה, ע"ב.

וּפְנֵי הוֹא נְתָסְפָּהָא רַיְשׁ פָּרָק אָ דְחַנְיָוחָ, וְשֵׁם חַלְשָׁן: קְטַנְן וּדְעָעָ לְדִבְרָ אַבְיךָ מַלְטָךְ שְׁפָעָ וְתּוֹרָה וְלְשָׁוֹן קְוֹדֶשׁ, ע"ב. הַנְּגָר דְזָהָה בְּעַלְיל שְׁפָלָ עֲנֵיִם אֶלָּה הַמְּפֻזּוּרִים, בְּגַמְרָא וְחוֹשְׁלָמִי זְבּוֹכָה, שְׁחַבְאָנָז וְקְסְפָאִי וְתוֹסְפָהָא בְּלָם מַמְקָוָר אֶחָדָנוּבָעִים זְבּוֹרִיתָא אַחֲתָה הָן, וּרְקָבָגְמָרָא גַלְקָה הָעָנֵן הַוְהָ בְּחִיסְפָּר דְבָרִים, וְזָדִיק לְהַסְּפָר בְּתַחַלָת הַבְּרִירָה אַתָּה הַמְלִים „אַבְיוֹ מִדְבָּר עַמוֹּ לְשָׁון הַקּוֹדֶשׁ“, וְזה הוֹא בְּעַן הַקְדָמָה לְבֵיאָה הַתְלִמְדוֹד תּוֹרָה שַׁמְפָרְשָׁ, וְלַיְזַבֵּשָׁ מָה שְׁהָעָרָנוּ: אַוְהָדָה תְּוֹעַלָתָ יְשָׁ, בְּלִמְודָ פְּסָוקִים אֶלָּה אֶפְלָא יְבָן בָּאָוָסָ, וְעַל וְהַמְקִידִים, שְׁאַבְיוֹ מִדְבָּר עַמוֹּ לְשָׁון הַקּוֹדֶשׁ וּמִמְלָא, יְבָן פָּאָרָה הַפְּסָוקִים שְׁמַלְמָפוֹ לְטֻעָת בְּקָרְבָּוֹ דְגָשִׁי הַאַמְנוֹנָה, וּמִסְׂדָרוֹתָהָ כְּלָבוֹאָר, וְכוֹן הוֹא בְּהַפָּסָוק דְרָוָה וּפְנֵי בְּהַפָּסָוק דְקָשָׁ". מִכְלַהְמָבָאָר בְּוֹהָה תּוֹרָה וְתַשְׁבִּיל לְדִיעָת, לְיִדְיָה הַמְעִין, עַד כְּמָה גַּדוֹלָה וְגַכְבָּה מַעַלָת לְמוֹד לְשָׁון הַקּוֹדֶשׁ, וְפָהָרָה וְיוֹחָסָה, וְסְגָולָתָה לְדַתָּנוּ וְלְאַוְתָהָנוּ, שְׁעַל יְזָה יוֹחָק וְשְׁטָעָ בְּלָבָ תִּינְזָק וְיָלָד רַךְ אַמְנוֹנָה הַתּוֹרָה וְהַתְּהִרְאָלִילָה, וּבְכָה נְרָמָא דִינְקָהָא תַּעֲמֹד וְלֹא תִּפְגּוֹן מִמְנוֹ� עַד זְקָה וְשִׁבָּה, וּכְמַאֲמָר דְחַכְמָה (מִשְׁלָי) הַנְּגָר לְנָעָר עַל פִּי דִרְכָו גַּם כִּי יוֹקֵן לֹא גַּסְוָה מִמְנָה.

השת שיתה חולין עובר בעשה, שנאמר ורברת בם, ולא בדברים כטליים, וככזו הפסיקים להלכה. יותר מזה קשה על השמטה הפסיקים עניין זה, אחרי אשר המפרי והתוספה דברו אימום בו, זיל; וכל שאין מדבר עמו לשון הקודש ואין מלמדו תורה ראי לו באלו קבورو שנאמר ולמדתם אותם את בניכם וננו' למען ירבו ימיכם ימי בניכם, ואם לאו יתקערן ימיכם, שך דברי תורה נדרשים, מכלל לאו אחת שומע חן ומכלל חן — לאו, ע"ב. הנה לפי זה לא בלבד שלא הי' ראוי להפסיקים להשטייט דין וה אלא אדרבה, הי' ראוי להם להרחיב הדיבור בזה בדברי חן זמור ובעמו שעשו כזה בשאריו מצות שבאו אדרותן דברי בכוון בספרות התלמודית כמו מצות צדקה וכבוד אב ואם והשבת עבות וצדמה הרבה. ואם אולי יש את نفس המיעין לחשוב, כי אחרי כל אלה השב הרמב"ם כי דברים אלו מספרי ותוספה ודין זה בכלל כול אסמכתא בעלמא ואין בהם חובת מצוה בשאריו מצות שבתורה — אם כה תחשוב, הבה, ואנהגך למקומות אחר שם דבר הרמב"ם אドות מצות למוד לשון הקורש ותראה כי חשב אותה מצוה בשאריו המצאות, והוא בפירוש המשניות פ"ב מ"א ראות, כמה אמרו שם

2. § ואף גם את מתחבר מלשון הספרי והתוספה
שהבאו, דלא רק מעלה בעלמא יש בלמוד לשון הקوش
לטעת על ידו וסתור האמונה בתורה, כי אם גם חובה
ומזויה כאשר חוכות המצאות שבתורה, כי הן הספרי
MRIK ואות מלשון לדבר בם, וכי הנראה מדיק כן משום
לשונך לדבר בס' מיותר, וגם איןנו מבואר מה הוא העניין
והבונה לדבר בם, מה ירבר בם, וכן דריש לדבר בם
כמו לדבר בלשונם, בלשון התורה והמצואה, וזה ש תלמידם
באופן כזה עתה שביל מה שלמדו עניין זה יובן. יתבהא
לهم על יורי ידריעתם לשון התורה, לשון קודש. §
3. § ובאמונה לא ידעתו למה השטייט הרמב"ם [אחריו]
יתה הפסיקים זיל] בקבעו להלכה [חילכות ת"ת פ"א ח"ה]
את הדין מגמרא סוכה הגוכר שקטן היורע לדבר אביו למדרו
תורה צווה לנו משה — את דברי הספרי והתוספה
שהבאו, אשר מצאה לדבר עמו בלשון הקודש, אחרי
אשר פמי שבאו, הרבר נראת בעלייל שהם רק מלאים
לדבריהם בסוכח, בלבד זה דבר ירוע הוא שהרמב"ם קבע
דיןיהם למאות עפ"י הספרי או התוספה בלבד אף כי בתלמוד
לא בא וברם, ולמה זה השטייט דין זה; וגם מירע דרשא
וז בספרי מדרשת אחרת כיווץ בז' ביום א' ב' ב', כל

במשנה "וזו הירוב מצהה קלה בבחמורה" כתוב הוא על זה בוה הלשון: מצזה קלה, מצזה שייחשב בה שהיה קלה בשמהת הרגל ולמוד לשון הקודש במצזה שהתברך לרחומתתו שהוא גROLה כמילה וציצית ושהיות הפסח ע"כ. מבוואר מזה שפרש הלשון קלה לא קלה ממש רק שנח שבת בעיגז בני האדם לקללה, ונראתה שעוברה לפרש כן ולא שהוא באמת מצזה קלה, עין כי באמת אין שייך לבפר רוני ומץות התורה אחת על רעותם למבוא קלה זו חמורה, כי מאן ספין לודע ררכיו של הקב"ה דלא יכול בפלס ערך חקיין ומצתינו, ונגמיש לומר רוחברת לפחש בן פרדאמר התנא והויה היכן שטעה מינה דאין גוזרין בה נאינו מבואה למה אין גוזרין בה כמו במצות אהרות, על כrhoח הוא מפני שהמחבירו אותה לקללה, והנה מבואר בזה, מזרמיב"ט עצבון ס' לדלמוד לשון הקודש היא מצזה ממצות התיירח, וזה מטה אותה למצות שמחת הרגל שאינה יכפרושה בתולה ושמחתה בהנקה, ובאיין שאב המקור לויה, שמצאות ללם למד לשון הקושש, אין ספק שהוא מהפפרי ומהרוכספהא שהבאנו, וא"פ בדוראים"ל שאין הרבהרים נחשבים לאספכטה, בעלמא אוויל כן חשוב לאיתנו העرتנה למה השמות הרמנ"ט [ואחריו יער הפוטקים] מוץוה, עוז בתרבורי

יד החוקה בפ"ד ה"ד מה"ת שם מקומה הנכון, כי שהעתקנו ענינה למעלה, וצע"ג: וה' יאר עינינו. —
ויאת תורה העולה מדברינו: טרי האיש אשר ידריך ולבע אמונה, ור��ו, ונפשו נתנו אמוןיהם לעמו, לרדו ולשפטו, ורוצה לבנות בית נאמנו בישראל — ישתרל להרגני את בניו ואת בנותיו עודם על שדי אמת להנות ולכטאת עברית, ואחריו כן יטעה על לבם רגשי אמונה טהורה וכי שהרונו ח"ל בעלי הנסיון כאשר הרינו לרעת למעלה, וכל רוחם והנויים, שעשועם ומשחוקם, בשבטים ובគונם, ביןם לבין הוריהם וכינם לבין עצםם, הן בקדוש חן בחול — יביעו עברית, ובמי השלווח החולכים לאט יתנהלו גם הם לאטם והיתה להם השפה הזאת לשפה - אם; וככה יתנדלו וככה יתחנכו; וככה יהיו לאנשים וככה — יגדלו גם הם את בניהם, והיתה ביתו לברכה לחן ולכבוד ולצפירת תפארה, וכן נאת האמת הטהורה הרבה בתום כאלה בישראל והוא לברכה בקרוב הארץ ויקוים בני ע"ב או אף אל עמם שפה ברורה לקרוא בולם בשם ה' לעברו שם אחד" (اضני ג"ט) *).

* האגורות שנמדו זה לא כביר בחרבה עירית ממושבות בפי

פרק ב.

יבאך דבר העתקת התווות ויתר כתבי הקודש לשפות חול, ויחקוק אם העתקה זאת בכלל זכות או חובה היא להთורה הכתובה והמסורת,

1. §. בפרק הקורם (§) אמרנו, כי פסוק מוסרי מבתיי הקודש הנעתיק לשפה חול מפסיד כל נعمתו ומפיג טעמו הרוחני ולא יבנש לאוון ולא ידבק ללב כמו למי שambil הפסוק הזה כmo שהוא בשפה קרש בצורך וכתולדהו —

ישראל לנצח ולעולם את שפה קדרונו קראו על אנורותם שם "שפה ברורה"; וליל נראה כי לא מן השם הוא זה: המלה שפה ברורה נמצאת בכלל כתבי הקורש רק פעמי אחת בפסק שhaboca כאן בפנים, וכאן איינו מוסכ בבל הגונה שיטתאותו. כל העמים לדבר בלשון אחד, רק שיטאותו בילב בר עזיזו. אחד תזרע לקרוא כולם בשם "ה' ולבדו שם אחד, ובכמ' בירושלמי ע"ז פ"ב ה"א: עתידים בני נח לקבל עליות כל המצוות, שנאמר כי או אהף אל עםם שפה ברורה ונוח, וכן הוא בבל ררכות ג' ב', עתידים הכותים להתניר שנאמר כי או אהף אל עםם שפה ברורה וגנו, ועיין במ"ר ס"פ יושב. ולפי מטרת האנורות ה"ג"ל הי' יותר ראוי לקראה מעין המכון: "שפטננו אנתנו" או "לשוננו נגביר" או "שפה לנאמנים".

זהנה ידעת נס ידעת, כי הדברים האלה המעתים בכם ורבים באיכותם לא יקובלו בראשית ההשכמה לרוץ' לפני הרבה חכמים ומשכילים, אשר לדעתם תחשב העתקת התורה וכתבי הקודש לשפות חול לאחת מהנתנות אליהם אשר חנן את דעתם בני adam בכלל ורעות בני ישראל בפרט בדורות האחرونים; אבל מה אעשה ולבי מלא הרוחרים רבי' אם יזוני העתקות האלה עולים יפה בכלל, ואם יכה אין לתורתנו בפרט, ומפני כי "אסור לאדם להורות דבר התמורה לרבים מבלי שיביא ראות לדבר יראה לו פנים" [י"ד ס"י רמ"ב סעיף י' ובש"ך שם], לכן העתר נא לי קראי יקורי ונשנה פרק אחד בענין זה.

במרומה לי, אשר כל מי שיודע היטב התוכנות וסגולות שפתנו בכלל לשפת התורה והנבאים בפרט, ועם זה לא השחו אליהם דעתם מכונות וטעם נכוון ושכלו יש חולק ולבו אינו עקש ופתלטל לאמר על לאו חז ועל חז — לאו, ה' יודה בפה מלא רוח נכוון כי הרנה הרבה פסוקים וענינים שונים ומאמרם מוסרים שבתורה ובנבאים לא יעוצר טעם וחשיבותם וסגולותם ונעימותם ותשואות חז הדרם ותפארתם כאשר יוריקו אותם לשפה אחרת, תהיה איוו שפה שהיא אף העשרה שבבל; ונחפץ הוא, הרנה מהם בשיבו וא'

משתיהה^ו) אובקראי שם מקום מפה ופה בה על־כיז בז' וציז האמת'ה, ומקריאות שם מקום מפה מה רה על' שם המים המרים שבו ובשינוי השם יעקב לישראאל מפנאי בשייח'ת אלחויום ואנשיהם, וכפ' הרבנה כהנה למאז' תורה ובגנאים זביבתונים, אשר אם הקורא כל אלה בהעתקה הוא אשיש ישר ומוקיר תורה עתיקה, והוא — למצוער לא

— (ז) אזן משלאלזקורא: הנט בת פרעה בדוברין עברית שקיאה שם, משתה על שם בני נון, הגיט משתיחו? ואחחו כי גם כל עקש לא תיעש לומר שכית פרעה דברו עברית, ע"ב יתלט הקורא כי ברדי בת פרעה קראה אותו בשם על שם הסיבה הזאת בשפט מעריט ואח"כ הוועחק אותו השם והטיבה לעברית, וא"ב הלא יצא מוח'כו גס' בהעתקה מלשון ללשון אפשר להעתיק עניינים שונים בגרה לשון גוף על ללשון; ואין ראייה ממה שלא מצינו בשפת השוררות כתעתקה לשון גוף על לאון' מפנוי כי עדין לא־באו לתוכליות יידיעת טקר הלשונות וחכמת ההעתקה, כך ייחסוב התקרא. لكن שמע נא לי שעאלן יקורי את אשך אומר לך בתשובה בראשית שאלתך, "האט-בת פרעה בדובי עברית?" כי אמונם שללה נכברה היא וחבורתי כי כמות וכמה שיטים בעית קראי פרשת זו שמ"ת ובוט שמעתיה קוואיט מעיל הבומה הייתה דשהאלת הוזח ערשות לבבci, עד אשר זמן ועידן בא לידי גלון מכ"ע המתג' [לא אדרע בעית מס' חנילון והשנהומי שוכנו וזופר נס אותו אודנו מקריב לטבי] כתוב ברך אחד מתדריג בעטמען כמחומני שמו — ד' טמאל, אשר המלה "משוג' פירוש" בהברה זו ממש בשפת מערית "ילד", ווילד הוולד למילך נקרוא בפי המדינה כלל בשם "ילד" לומר שהוילד ילד המדרינה, או אמלוין ברוך המקום

בהעתקה, יימצא מקום בלב טועה־שאגה להטעות גלהשא עווין לב ובעלי דעת קללה לתוליך הכהנה והביווא חושך ולא אה'ן זום. יש עזאים זמאמעים באלה שלא וצבלו על לב ולא יטענו לחיך לאלה שנלווא והשחשעו על ברבי הרוחה והאטונה ממוקוה הראשן ככחבה וכבלשונה, ולהסבינה אפתחת דבר זה אין הפה יכול לדבוי והעט לפהוב, ורק מז' שהוא בעל הרגע הק הוא ירניש בלבו אמתת הגברים הדאלה, ולבה נא ודודי הקורא אחריו ונשוחה עוד מזו, וראה זה פלא, אהובו הקורא, כי לא רק עניינים כוסרומים ואילים, כי אם גם ספריוס רגילים שבחרה, כמה מהם לא יטעמו לחיך הקורא אותם בשפה אהרת וולחו לשון הקושש, הצעה נא לוי יקרו טה טעם ימצא, הקורא בהעתקה הפסק לאות יק' א אש כי מאיש לוקחה על בן קרא את שם חותה כי היא חותה אם כל חותם ותקרא את שמו ש הת ב' שת ל' אלהים ורע אחר; וזה אחות בעקב עשו על בן קרא את שמו יעקב, וילראו שם הפלחים עשק בוי הת עש קו עמו; ותקרא שמו ראנגן כי אמרה כי ראה ה' ב עג'י; וכן בכל שמות השבטים וכקריאות שם משה רבינו על שם ב' פון המים

שפה לנאמנים

ילען ולא יבעט, ורק יניע בכתפינו לאמר נפלא ממנה הרmittel, ואם אברור לב עזע נפש הוא, הלא — "ישפור היה עם מי הרחוצה" [משל המוני]. ב', פ' מכיוון שכאה החותם בעתקה, כי ירבך עוזר, נפל ופלו הרבה הרבה ממסותות חוץ' לשפטות חול, ואילו רשותם זיהובלה או חרושת אמותה ודבוקה וכבלותיהם אשר המסורה זיהובלה או חרושת אמותה ודבוקה בהמbeta של התורה בשפט קודש כפתילה בשלחת; כי איזה טעם יורגן, למשל, בהחרשה זיהובלה או חרושת אברך — אברך, לומר אב בחכמה ורק בשנים [ב' ב' א'] אם המלה אברך תבוא בעתקה לשפה אחרת זיהובי שפט קודש; וכן החרשה המשק אליוior — דליה ומשקה [יוםא ב' ח' ב'], רק מיחסים — נמוש על פם יד [יוםא ג' ה' א']; ניוגם — גיא-הנמ [עירובין י' ט' א'], חשמל — חש-מל [חנינה י' ג' ב'], כרפס — כרים של פסים [מנילה י' ב' א']; מלחתה — דבר שהחווו לי בלאמת". כי עתה אביך חענין הנזכר לאשווו, וכבר הוא עניינו: היא, בת פרעה, קראה אותו בשם משה שפירושו ולדה, והייתה שרכשת אותו לה לבן, ונגנה טעם לזרב [בשפט מצוית]. כי כן הימים הולידה אותו; ואחריו שבספת עברית יומם פעיל משה על הוצאה, יעכ' הוועתק טעם שנטה לרבייה: כי מן המים משתייהו להוות לשון זה נופל על לשון תשב' "משה" שבספת מצוית שכך נשאר גם לדינות. ומעתה, קוראי, יתישבו לך כל הערותך בוה-הענן, ז' והז'ק.

שפה לנאמנים

הנמלל ונמרה [גיטין נ' ט' א']; צלמות — צל-מות [עירובין י' ט' א']; תלפיות — תל שפויות פוטס אלוי [ברכות ל' א' א']; אלגניביש — על גב איש [שם נ' ד' ב']; תללים — תל-תלים [עירובין י' ט' א']; בדרכ — בדין זכרין [ב' ב' ע' ה' א'] ועוד רבנות כהנה למאות*). והראב"ע בספר צחות דף ג' א' ובמספר מאונים דף מ"ב הביא שהמללה יברטמנה (תחלים פ') מורכנת מן יملא ברטו ממנה, והרד"ק במכלול אות א' כתוב שהשם אחדרפנים מורכב מן אש-דרי-פנים, ובאות ע' כתוב שהמללה עבטית מורכבת מן עב טיט, ועוד רבנות מאדר; זכל אלה לא יטעמו ולא יורגנו בזואם בשפה אחרת, וכי שלא ידעם מקורם או אפשר לו גם להשיג התבוננות ולהתפום אפילו תפיסה כל שהוא.

וראה נא אחי הקורא והתפלא עוד יותר, כי לא רק התורה והנביאים והמסורות המסתעפות מהן יפינו טעם וריהם כшибואו בשפה אחרת, כי אם גם פסקי הלכות וקבוצת דיןיהם לא יטעמו לחיך הקורא אותם בשפה אחרת, כמו שנטעים הם בשפט קודש, כי יפסידו נעימותם ורווחם.

* ומה שהזכיר לה' כל דרישות אלו, נראה מושם רבלשוין הקראש אין שורש יותר מג' אותיות כפי שיתבאר בספק § 3

ואעורה לי על זה עד מאמין הוא מורה ומאורנו הרמב"ם ו"ל אשר בידוע היה סופר נפלא ומצוין. בשפת עיר בית חומר בה כמה וכמה כפרים ורכ חבירו הנadol משנה לורה חבר בשפת המשנה, וכשבקשו חכם אחד להעתיק החיבור ההוא לשפה ערבית אשר הייתה אז שפה מהלבת קרב יהודים, ענה לו בוה הלשון: "ויאני רוצה בשום פנים להוציא איז לישן ערבי לפה: שביל געימות ופמיך וכו", ואל תבקש זאת ממני כלל". [אנרות הרמב"ם דף ט' ב', דפוס לפסיא]; ואם בלשון ערבי בר שלמי עזרות הרמב"ם שהוא ודו איז לשון עברי ששותבש מעט" [שם ב' ז' ב'], בשפות אחרות חומבדלות כלל. וכל משפט עברית על אחת בטה ובמה !

§ 2. והנה ידעתני, איז הקורא, כי בזח לתפוס אותו בחუיה איז בקושיא חזקה כברול — לפוארה — מדרבי-התורה נופה, דביחיב בה (פ' תבא, ב' ז' ח') ובנית טובה אבניים וכתבה על האבניים את כל דברי התורת-הווא בארא-הויט, ודרשו חז"ל (סוטה ל' ז' א') בארא מיטב — בשבעים לשון, ופרש המפרשים דר"ל. שיכרוב את התורה מועתקת בשבעים לשון כדי שיוכלו כל אופות העולם להבינה. והרי ראים אנו מפורש בראש וצוה הקב"ה להעתיק את כל

התורה לשפות חול, זעל פי זה, לדעתך, יפלו כל דבריו בזה העני.

אבל אחי יורי, האמן לבך ותנק להאמין הדברים פשוט שמדובר בכל התורה לשבעים לשונות על אבני המזבח, עם זה עוד היהת הכתיבה ומה וברא? ציר בנפשך שטח והיקף מובה והאבנים הנגננים הוכר וסתינו, איך שלא השער גדול ארכם ורחכם והקיפם — כמו דומה לי שטם לרגע קלה לא تستפק אם היה מקום להעתיק כל התורה לשבעים לשון... זאפילו לכתבה פעם אחת כמו שהיא בלשון הקודש על שטח אלה האבניים היה דרוש סופר אומן נפלא ומצוין; ובאמת כבר נעזר על זה הרמב"ן במקומו ושאר מפרשימים וכולם לא בא לידי החלט ביאור העניין: יש מהם שאמרו איז ריק עשרה הרכבות הי כהובים שם, אבל זה רחוק גдол' שהרי הפסיק גופיה סודה זה באמרו: וכתבת את כל דברי התורה, ויש מהם שאמרו על צד ההכרה שאולי היה הדבר מעשה נפים, והמעיין ברמב"ן יראה כי מצטרע הוא מادر על שלא נתבראר לו העניין כמו שהוא.

אם תשאלני אחי: איך שהוא העניין אבל הלא עכ"פ מבואר שעהגנה רשות להעתיק כל התורה לשפות חול —

הכלה יקורי, שמענו את אשר אומר אליך מקודם בבאור דרשת הגמרא הג"ל בסוטה "באר היטב בשבעים לשון" ובוין בדרכך זאחר תשאלני, ואף תשכילד ותראה לדעת עד כמה חכמינו בעלי התלמוד העמיקו מומות להרגיש ולבאר עניין לאשרו; ואף תראה, כי חס מادر על רבוחינו המפרשים כי טרחו ועמלו בחנוך להבין עניין זה כפשותו.

וראשית אניד לך, וכמודמה לך, ונם לא אפונה כי ברצון והחלטת גמור תפסכיהם גם אתה לדעתך, כי בכלל המלים "באר הייטב". לא יסבלו את ה Cohen להעתיק את התורה לשבעים לשון, כי הלא חשש "באר" יונח עפ"י רוב לבאר ולפרש בדבר סתום, אשר בלבד הבהיר והפירותו אין העניין מובן ועם הבאור יפתר העניין וענין, עורות תפוחנה, ובכמו הויל משה באר את התורה (פ' דברים) ובאה על הלוחות (חבקוק ב') עוי"ש, וכך מקובל פירוש מהה זו, ולפי המובן באר היטב שהעתקה לשבעים לשון עדין לא ידענו איך. ובמה נת בארו, ונחת פרשו העניינים שבה המורים באור, ופירוש, וזה לא גם אם יועתך הלשון כמו שהוא אף לאלו לשוניית ג"ב ישאר העניין החתום בחותמו הנצחי; ואם כן היהת חפוגה, לא היה לו לומר "באר היטב" אלא "mobenta או גלו" לכל העמים", והוינו

יודעים שהבינה להעתיקה לשונות העמים.

3. אבל האמת הברורה נראה לי, כי הבינה "באר היטב בשבעים לשון" כך היא: ישנו מLOT רבות בתורה שמדובר אנים בשפה עברית רק מושאלים הם משפטיות אחרות, וכן שכח הבחור (סוף מאמר ד') שכל השרשים שהם יותר משלש אותן, כמו אבנט, ארגן, אלגיבש, בלח, גבעל, גובר, גלמוד, הרדר, דרכן, דרפמנונים ורבות כהנה הם מלשונות אחרות ולא מלשון הקודש, יعن' כי בלשון הקודש אין שישר משלש אותן (*). ורש"י כתוב בפ' בראשית בפסקו הוא ישופך ראש כי המלה ישופך היא ארמית, והרבנן בפ' יוצאת בהבב כי המלה ובנני אינה מלשון הקודש ועל כן לא נודע עניינו; וחוז"ל דרשו בסנהדרין (ד' ב') על המלה לטטפת: טט בכתפי (שם מקום) שתים, פת באפריקה — שתים, ר"ל בעיר — או במדינה — כתפי קוראים למספר שתים — טט, ובמדינת אפריקה קוראים למספר שתים — פת, ולכן הוי פירוש המלה טטפת [שתיים פעמי שתים] ארבעה, ורומו לארבע פרשיות שבתפלין, עוי"ש; ובר"ה (כ"ז א') מפרש פירוש הפסוק במשמעותו בקרן מסקנת כלל זה.

* וענין מש"ב בהערה הקורמת שנם דעת חז"ל בעלי התלמוד

הוובל דפירושו - קרכן השור, שבן בערבית (מרוגת ערבית) גורנו להברא - יופלא, ואמר ר' עקיבא, בshallכתי לכרכני הים היי קורין למבירה - כורה, למאי נ"מ לפירוש הפסוק אשר נחרתי לך (פ' ויתוי), וכשהלכתי לאפריקה הנו קורנים למטה - קשיטה [שמות מטבחות], למאי נ"מ לפירוש מהא קשיטה אויריתא (פ' נישלח), ובתחום-קון-נשרא (שם מקום) קורין להאנגול - שבו, למאי נ"מ לפירוש הפסוק מי-גנון לשבי, בינה (איוב ל"ח), ובנהדרין ע"ז ב' דריש על הפסוק בפהשה קעושים ושרפו באש אותו ואחרן רהפורש הוא - אותו אחת מהן, שכן בלשון יוני קורין לאחת - הן, וכן מפרש במובן זה עוד ענינים שונים בשבת ל"א ב' ובמנ"ק ב"ח ב', עינויים, וכן במא - וכמה מילים שבתורה ותבאו רפי"ו וריעת לשונות אחרות, במובואר.

וריצה התקב"ה לוכות את ישראל ביריעת התורה על בוהיה שלא נהי להם אף מלה אחת שבה פתומה וחתומה מבואר וטלוש, געל בן צוח לכתוב את התורה מוגאות-בא רימב באופן זה, ר"ל כל מלה שאין מקורה בערבית רק באחת מלשנות חול, כאשר תובנה וענינה ופירושה לפי שהייה באותו הלשון שמןנו הושאלה, כמו למשל במקרה שם שטנו בענין טעם על פה דמעכביין, עפ"י פ"ד בגה ס"א ב' בענין שטנו בענין

פיהושו הוכרא, וע"ב היו הבונה-במשוך-בקרכן-הוובל - בcrcן-השור; ובמליה טפתה-שהוא שואלה-כמבואר, יבאוו שהוא טורכבה-משתי תיבותו: טט ופת, ובאורה-בשפט-מקום-בתפי טט - שתים ובספט אפריקא פה - שתים, והוא בוחד פורש המלה טפתה - ארבעה, כמש"ב למטה *) ; וכן בבאorder המלה אותו ואהן יבאוו שהמליה אתהן-היא-בשפט יון

*) כאן ישאל השואל מרעת: מה אתה תורה לבטא מסוף פשות "ארבעה" בשם מוחר ומרכיב כוה; והוא באמות שאלת ניכדה, אבל דע לך שואלי, כי בכונה נאותה הושאל שם "טפתה" לשם חfineין, ולעתgebוחינו: בעל-החותפה במנוחות ל"ה ב' הושאלת מליה זו ע"ס טשוס דעתפה הוא הראש אצל המצח כמו טפת וסרביטין בפ' במת אשת, א"ג דנקרואו טפת ע"ש שהם בראש בין העינים לשון הבטה, כמו במוניה י"ד א' שפיפיל ואילך אווא ועינויו מטיפין עכ"ל, ואני בענויו לא אדרעעל מה החוקן רבותינו לפרש בפירושים דחויקים באלה ולא בדרך פישוט ע"ש הכתוב (ש"ב א') ואצערה אשר על ורונו ת"י וטוטפה דעל דרעד, ובוחוקאל כ"ד כ"ב ופרכם על ראשיפת ת"י וטוטפה דעל דרעד, זבלשנק תרגום באור לשון טפתה הוא מה שבליין עברי פאר-וחפשוט, וא"כ הינו פאר הינו טפת, וידוע דתפלין נקראו פאר כירוד בדרישות ופאך. חביש עליך דקאי אתפלין במובואר במ"ק ובכ"ט.

וידע דיעור בונה אחת לומה. בהיותה מליה זו לאטפה: עיין בתוו"ט ריש פ' ב', דמנוחות בהא דקי"ל ארבע פירושות שתחפילין מעכבות וא"ז, ג"ל: לא אמר בוגרמא גלון דמעכיבן... והרכובם בפיה"מ כתוב: ככל סמכיו אותן לרומים וכו', ומהען קבלה בירינו עכ"ל. ואמנם אפשר לומר טעם על פה דמעכביין, עפ"י פ"ד בגה ס"א ב' בענין שטנו בענין

ופירושה אחת, ולכון "הו הipherוש אותו" ואותה — אותו ואחת מהן, וכן הרבה; וזהו כיior כוות ח"ל מה שאמרו "באך היחב בשבעות לשון", ר"ל שיבארו המלות הורות שבתורה השאלות מלשונות אחרות על פי משמעותן ותוכנן כפי שהן באוthon הלשונות, והיינו שיעירו שמלה זו שאלות מסוימת שפה ופירושה אותה שפה כך וכך. ותפם המספר שבעות לשונות, כי כן מקובל בפי בני האדם שבעות כלויות שוררות בעולם. והבן כל זה.

והנה רואה אחוי הקורא כמה מעלות טובות לפירוש זה, שעל פיה יובנו ממד ויתקבלו למצוון המלות "באר הימטב" שבאו בפסקוק וכתב על הא貝ים, כפי שהערכנו, והיינו שעיל פי נילוי מקורי המלות הורות שבתורה מאייה שפה הן באין ומה משמעותן באותה השפה — ע"ז זה יתב ארז דברי ה תורה; ואף יורה לנו פירוש זה, כי באמת לא נכתבת ה תורה ע"ק אבני המזבח רק בלשון הקודש בלבד, ורק

מקומות באו הערות. קצרות לבאר ולפרש מוצא המלים משפט חול השאלות לשפט התורה כפי שבארנו; וגם העניין בכלל מורה על עומק הרגשות ח"ל בהברתי התורה לפתרם בטוב טעם ודעת: אשורי מי שבא בסודם.

אבל העתקת התורה בהעתקה פשוטה, העתקת המלים מלשון הקודש ללשון חול, בודאי ובודאי כי בזה חוויד התורה מעלה את כבודה עדיה וחילתה אעפנוי הפדר טעה וויהה ונעם נאומה וטיב הגיונה ויעוטן כונתיה, ועוד מעלות תורה אשר אך ורק שפת קודש תבלל אותן; ומיו שהחטו חיק טעם ולכון לב רגש הוא יטעם וירגש בכל זאת.

מורה אני שרואו ונכון יושר ופישר הרבר להעתיק כמה עניינים ופרשיות מהתורה וכחבי הקודש לשפות חול, למען יראו העמים את חין ערכיה ותוכנותה, אבל רק מקומות מקומות מהם, את הרاءו להטעם בשפה אחרת אלי שפת קודש; וגם את הרاءו בכלל להטעם לחיק בין אומה אחרת, אבל לא העתקה שלמה מבראשית עד לעיני כל ישראל אשר רובה לא יORGש טעה רק בשפת קודש, ורק לבן ישראל הנולד ונולד על ברכיה זאומן בדורותיה וסלל ארחותיה ורוחה קנן עמו בכל דרכיו והליך נפשו מקומו עד שכבו ומשבבו עד קומו. והדברים עתיקים.

שוע וטוי זנון, ולחר מ"ד אט באחת מהן הו שעתנו, או שוע או טוי או נו, וטבק הגרמא ב"מ"ד דבעין כולהן, משום דאפקנחו רחמנא בחרא לשנא, ר"ל שבועם נכללים במלה אחת "שעתנו"; ולפ"ז אפשר לומר גס באן, דלכן גם דארבע פרשיות שבתפלין מעכמתו זאי, והיינו דבעין כולהן, משום דאפקנחו רחמנא בחדא לשנא, ר"ל במלה אחת "לטפה" במנואר. צחים עינך ולכך לכל זה, ידרוי הקורא.

בוא וראה קוראי חביבי, הן רבוותינו בעלי התלמוד
התירו לכתוב את התורה יונית מפני טעם שמצוין בותה
(יעין מגילא ט' ב'), ובכל זאת מכיוון שבא הדבר למשיח
מעשה ונכתבה הרורה יונית כמו תלמי המלך "יהוה חושה
בעולם שלשה ימים" [לשון מליצין] וקבעו על זה תענית ח'
טבת [מנלת תענית צטור או"ח סי' תק"פ], והוא מטעם
שחכמי הדור הזה נוכחו לדעת, כי בלבד שהשפה הנעתיקת
אבאה התורה טעמה ונעימונה חידרנו בשפה קודש, עוד
מציא תלמי מקומות לעולל עלילות כפי שירודע, והכל מפני
משמעות שפה קודש לעizard טעמה רק בה ולא תשפיע אותו
לשפה אחרת, כאשר כבר באנו הכל.
ומה נאמר ונדבר ונביא ממורחך תעדות דברינו בעוד
שלעיננו ולפנינו מונח צור מכשול זה אשר מיום הכרוניה
עכבר נפשנו רוחנו עד היום הזה, ועד אן עזולה חותה
החייבת" ואבא לא זדלה זו עכבר ונדרש אותה טיש זורף עד
שכמעט לא נבד מקומו — כי מאז הוועתקה התורה באמצעות
המאה החולפת במדינה הקרובה אליו לשפת לוען, שפה
יפה ושרה בתבל, ועיי' מעתיקום חכמים ונומלים בשתי
השפות — אשר אמנים — ימלח לנו ה' על דברנו — כי עד
היום נגשש בעוריהם באפליה ע"ד גטו רוחם והליך נפשם של

המעתיקים האלה בכלל ועל אדרות פונתם בהעתקה זו
בפרט — הנה איך שהוא, מאו נעשה מעשה זו — מאז
ירד בבוד התורה, חלל כבודה והורה, ונפלת גנות היפותת
על ראש ותרד פלאים ממשימים ארץ עד כי רבים חללי
אמונה נפלו לרגליה; ואם לגוזמא והפלגה תחשב זאת
קורא יקורי, הנה בחינהך לפניך: צא וחווב מה נשאר לנו
במרינה ההיא לרוחנו לדתנו לتورתנו ולשפתנו, כי גם
אללה המעטים — ונער יכתב — העוסקים בספרותנו ורבבי
ימינו, עורכים דביריהם בשפת המדינה ושפתנו ישבת בקרון יו"ת
עלomba וראשה חופשי, ולולא סופרי מדינתנו מי יודיע אם כבר
נשאר לה שריד כמעט; והדברים מעיציבים ומאריבים לב ונפש
בעולותם על הרעיון, ועל בן נקצר בזה, אף שמנו להדברים
בכלל סתר פנים כמעט למטען שלא לעורר הלבבות, והמשיכל
ישbial... וה' ישיב נוחם ופדות לעמו ולארציו ולשפתו, חותם
המשולש אשר כל בו חי רוחני ונפשט.

פרק ב.

שיבאר אם ראוי וכשר לעرب בדבר וכתב לשון הקודש מלים ומבטאים מלשונות אחרות וביחוד מלשון ארמית כשפת הספרות התלמודית.

1 §. מאן החלו סופרין בני עמו בדרך שלפנינו לכתוב הנوت רוחם בלשון הקורא, היו מהם כאלה ששקוו ועמל ושמרו לכתוב אך ורק על טरה השפה מבליל ערבית בה מלים ומבטאים קצרים משפטות מוחניות עתיקות כפי שרגילים תלמידים לכתוב; והיו מהם כאלה שלא חשו לתערכותם באלה וכאשר בא לידי ולריעונים מבטא ומלת געימה משפטות אחרות — על הרוב משפט ארמית — קבלוה באחבה בשתי זדמים ויפנו לה מקום מכובד במבחן בגינני רוחם; עוד היום לא השתוו דעתו הסופרים וכמדומני גם דעת הקhal — אם ראוי לאחיזה במדה דראשונה או כי תפום לשון אחרון. ונברא דעתנו בזה עפ"י דרכנו ביסודות מה תורה שבכתב ושבעל פה ומנדלי חכמי ישראל*).

* צד לי אם אומר יציר לי אם לא אומר, אשר בימינו אלה

הנה לכaura לפיה שהבאונו ונארנו בפרק הקודם (§ 3), מצינו כמה וכמה מילים משפטות אחרות בתורה ובכתב הקודש יחר את שפת עברית, כפי שנחשב ונתראה שם, עי"ש, וא"ב לא תھא שfat עברית בכלל נזהלה ונכרצה משפט התורה והנבאים; אבל באמת יש לדון בפרט העניין כפי שנבאר בוה.

בירושלמי סוטה פ"ז ה"ב ובמ"ר פ' ויצא פ' ע"ד, אמר ר' שמואל בר נחמני, לעולם אל יהא לשון סורס קל בעיניך, שהרי בתורה ובנבאים ובכתובים הוא אמור [ובמ"ר שם הגירסתא: שהרי בתורה ובנבאים ובכתובים מצינו שהקב"ה חלק לו כבוד]: בתורה מתייב ויקרא לו לבן יגר שהדרותא, בנבאים (ירמי"י) כדנא הימרון להונ, בכתביהם (דניאל ב') וירבו הכתדים למלך ארמיה, ע"ב. והנה זה

החקירה הזאת היא כמעט על דרך הילטה למשיטה, יعن כי לסופרינו החיצורים להרבה מהם לא תועיל גם אם נסכים אנו ייסכנו הם לתחום לשון אחרון, יعن כי לא בסופרינו שfat עבר בדורות הראשונים שריעית ולבד הפטורות התלמודיות באלה להם יחד בשזה עם למור ספרות השפה העברית — הפטורות החיצורים שבמננו אשר להタルמוד יאמרו לא ידעתם ולסתורותה — לא הכרנו, ומעטם מוד באלה אשר יאחו גם במקצתם ספרות התלמודיות, ודברים בזה ובם ועתיקים ועל זה ידאב לב כל איש המוקיר ספרות העתקה,

פשוט דלשון סורסי הוא לשון ארמי, וראיה מכרחת לזה, שהרי הוא מביא ראייה ממאמר לבן והוא הלא היה מארם נחרים וקרו לבן הארמי, וגם מובן בן מהראיה. שמדובר מקרים דכibili בהן מפורש דברו ארמית. ומה שקרה לו חוץ לשון סורסי — הוא משום דסוריא היא ארם צובה וארכ נחרים, ולבן נקראת השפה על שם המדינה. ועיין בתום' ב'ק פ'ג א' וב'ב צ' ב'.

אל לבאורה קשה, שטביה ראייה מרברי לבן זה הבשדים ומלשון ברנא תיטרון בעוד שהי, יכול להביא ראות מלשון התורה גופה דכתיב בה כמה וכמה מילות ארמיות כמו שחשבנו הרבה בפרק הקודם (§ 3 עי"ש). והנה על הראייה פיזמי, פלשון ברנא תומרון להונ, אפשר לומר הדיא ראייה יורה נאותה על פיו המבואר במ"ר ריש פ' וקרו דוקואת הקב"ה להנויות היהת בלשון הקודש, ואחריו שאנו רואין באן שורמי, ניבא מפי הקב"ה בלשון ארמי, שמע טינה שחביב נם לשון זה להקב"ה, ומדועיק מאד לפ"ז הלשון שבמ"ר "שהליך לו הקב"ה כבר", כפי שהבאו, אבל על הראייה מלבן ומרברי הכתבים קשה לומר שהערנו: למה חפס רק אלו ולא הרבה מילים זולתם שהם מלשון הרטור עצמה.

ובן קשה לפני המטעם המבוואר "שהרי בתורה ובנבאים ובכתובים הוא אמרו"— למה יכבד לפני זה רק לשון סורסי [זהינו לשון ארמי]. ולא עוד כמה וכמה לשונות שהם הושאלו מילים רבים לתורה כאשר כתבנו והבאנו הרבה מהם בפרק הקודם (§ 3)?

ולבן נראה לומר, דעת בן לא הביא ראייה מאותן המלים שחשבנו שם, מפני כי לא יתכן להביא ראייה שהוא הלשון מכובד מפני זה שהושאל ממנו מלה אחת לשפת עברית שבתורה, יعن כי אפשר לומר שמן שפנוי חוסר אותה המלה בלשון הקודש הוכחה לשאלת משפה אחרת [ובסמו] יתבאר סבת החסרון הזה], וכמו שראוין אנו, בימינו אלה שפותות שונות שואלות מילים שונים אחת מרעוטה, או כי המלה היא מאותו הלשון דיראה שנורה בפי רוב העולם, ועל בן במודע לקחה עמדתה במקום מלה מאותו המכוון שבלשון הקודש שאינה יודעה כל כך לרבים; אבל שתי מילים יותר הם רעיון שלם ולא יתכן בוו שתי הסבות הקודמות: שלא יהי מציאותם בלה"ק או שלא יהיו ידועים לרוב העם, יعن כי מדובר שלם המורכב מכמה תיבות אין שיר העדר ידיעתו, ולבן מביא מדבריו לבן ומירמי' ומדברי הבשדים שבהם באו מאמרים וריעונות שלמים.

אבוחה יתבאר לך, קוראי חכבי, בוגר נאותה אחת ברבבי חז"ל, והוא בפס' מגילה ט' א' שמספר שם רב ר' הלכה אחת בעניין תרגום שכתחבו מקרא [פירושו: ספר שהי' ראוי לבתו בו תרגום וכתחבו לשון המקרא] ומפרש: בשלמא בהורה איכא יגר שהודורא [ר"ל שבמקום זה כתוב נל עדר] אבל במגילה מי תרגום שכתחבו מקרא איכא; אמר רב פפא, ונשמע פתגם המלך. רב נחמן בר יצחק אמר, וכל הנשים יתנו יקר לבעליהם, וס"ל דלשון יקר הוא ארמיות [ומיצינו עוד חכם אחר בשם בן בסנהדרין ל"ח ב': אמר ר"ל, אדם הראשון בלשון ארמי סיפר שנאמר ולי מה יקר לו רעיך אל צי"ש]. והנה יש להעיר כאן על רב נחמן בה יצחק בשתומים: חרוא, ומה אינו מביא מלה "יקר" הקודם לפסוק זה, והוא אתה יקר תפארת גדולתו, ושנית מי הכריחו כאן לחלק על רב פפא, צט' האם לא זודה גם הוא דמללה "פתגמ" שמביא ר"פ הדיא אגדות, ומה טעם יש בהוסיפו סיפה דאותו הפסוק שמביא ר"פ? [כך וכל הנשים יתנו יקר הוא סוף הפסוק ונשמע פתגם המלך].

אבל לפיה מה שכתבנו דבכלן אין חשיבות בלשון אם בא ממנה בהמשך לשון אחר רק מלה אחת אלא דוקא שתי מלה לכבוד וחשיבות ייחסב, יתבהיר הדבר מאד בטוב טעם,

דבראמת רב נחמן בר יצחק לא בא לחלק על רב פפא ורק להומיף בא: דורך או נקרא ונחשב תרגום שכתחבו מקרא רק אם כתוב שני מLOTOT, ובענין זה כונתי דורך או נחשב במגילה תרגום שכתחבו מקרא אם כתוב כל פסוק זה, למשמעות יהו לנו שתי מLOTOT ארמיות: פתגמ ויקר. והבן זה*).

ואף על פי שלדעתי לא הסרב קוראי יקורי לקבל מיד פירוש ובעור זה לא אמרת ונכון בטעם וסבירא,Auf"י בן בוא ואראך ראייה מכחה לאמרתו, והוא, כי דרכו של רב נחמן בר יצחק בכמה מקומות להוסיף על דבריו האמורא שקדמו מסוף הפסוק שמביא אותו האמורא, עיין למשל במגילה ז' א', בענין דאיורי שם, מביא רב יוסף ראייה מפסיק וימי הפורים האלה לא יעברו מתקן היהודים, ובא מפסיק וימי הפורים האלה לא יעברו מתקן מוריים, רב נחמן בר יצחק ואומר: מהכא, זכרם לא יוסף מוריים, רב נחמן בר יצחק ואומר: מהכא, זכרם לא יעברו מתקן היהודים, והוא יקר תפארת גדולתו, ושנית מי הכריחו כאן לחלק על רב פפא, צט' האם לא זודה גם הוא דמללה "פתגמ" שמביא ר"פ הדיא אגדות, ומה טעם יש בהוסיפו סיפה דאותו הפסוק שמביא ר"פ?

ורדי בונה, והענין מבואר.

* לא אדרע להבהיר בין מלה אחת ובין שתי מלים נפרדות, שאין ב' המלים טבאים עניין אחד שלם, ומאי נימט אם ב' הטעמים הם בפסוק אחד או ב' פסוקים. יצחק סובאלסקו.

2. המתבאר מכל זה: שאם בא לסופר עברית דבר אחד או שם אחד שבעיקרו ועצמו חסר כלל בשפת עברית, כמו הרבה שמות העצם ממינים וענינים שונים שנתרבו בזחומנים האחרוניים, אין צורך להשתדל להסביר הדבר ולהרכות מלין כדי ליתן להברה הוה מבטא והבראה עברית על ידי מילים מורכבים מעברית, כאשר יסכלו רבים מהטופורים הצעריריים לעשיות, רק צריך להביא הדבר בשם העברי משפה שהוא בא וממנו חולל ונוצר, אחרי שאנו רואים גם בתורה יותר כתבי הקודש באו הרבה מילים משפות חול שחררים עניים בשפת עברית, כמו שכתבנו בארוכה בפרק הקודם (3) עי"ש, ואין בו מושם פחיתות והעדר הכבד לשפת עברית, יعن כי בן הוא מטבע העולם שפה אחת לא תובל לבטא כל הדברים והענינים הנמצאים בתבל, והסבה לויה יכול להיות מפני אפשר אר אשר באויה המדינה ובאותו אופק. ובאותו עם שם חוללה השפה לא הרוי במשמעות כלל או לא נשמע כלל אותו הדבר ולכן לא ניתן לו בה שם ולא הובא במספר המלים מאותה השפה, כמו שאנו רואים בימינו אלה כל שפה התשאלא מילים מהבירתה, שפת אשכנז מצרפתית וצרפתית מרומית

ורומית מיוונית וכן להיפך וכו', ובכלל זאת כבר כל שפה במקומה מונה.

וזמנם זה הוא רק לעניין מלה אחת, אבל מאמר או רעיון שלם [וגם שתי מLOTות יחשבו לרעיון שלם בפי שהראנו לדעת] אין ראוי לו להביאו משפה אחרת, מפני כי אי אפשר שלא יהיה אפשר להביע אותו עברית, ועל כן אם עושים אותה הוא בודאי זורע כלאים ומערב חולין בקדוש.

וכל זה הוא לעניין שאר שפות, אבל שפת ארמית מותר להביא ממנה אף רעיון ומאמר שלם, מפני כי כפי שתבהיר — השפה הזאת אחות קרובה היא להשפה העברית והקב"ה חלק לה כבוד ויתן אותה בפי נבייו, והتورה פנתה לה מקום ביחס את שפת קודש כאשר הראנו לדעת, וכמה דין שום בה כמו בשפת עברית, ובמ"ש בשבת קט"ו ב' דספר תורה שנשארו בה אפילו רק שתי מLOTות ארמיות, כמו יגר שהדותא, מציין אותה מפני הרליה בשבת, ובירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב איתא: כתיב כי דבר ה' בוה, אין לי אלא בזמן שבזיה דברי תורה, מנין אפילו כפר בתרגומים אחד ת"ל ואת מצותו הפה, ונראה עניין הכפורה בתרגומים עפ"י המבורר. בפ"ק ד מגילה שהתרגומים נאמר למשה מסיני, וזה כופר בזה; וגם חכמינו בעלי

התלמוד הבינו ביה הגות רוחם וביה חילל חלק גדול מתרומות
וחכמתם.

3. ואם אחריו כל אלה עדרין רוחך לא נכו בקרברן,
וזורי הקורא, להאמין כי שפת עברית וארמית אחיזות
האומות הן, תאמ"א צביה, ועודין הנך מסרב בוה, דע לך
חביבי, כי לא אעוכך עוד, ומכיוון שהחילווני לבקש אמוןתך
בזה אכוף עלייך הר בגנית עד שתאמין אמונה שלמה בוה,
ואם לא תודה לי ברצון תורה לי בעל כרחיך, ואם לאו —
אשמייך דברים בוטים במדוקות חרב לומר לך, כי הנק
מחריב ומבלבל את העולם. כלו יותר
נסנחריב בשעתו.

הנני רואה אותך; יקורי, צועד לאחר בבהלה מגולל
האימה והפחד שאימתי עלייך בדברים הודיעים כלות ולב,
פנד ילבינו ושערות ראש תסמננה ולא תדע נפשך מה
לאמוןך בפשיות השפות, עברית וארמית לחורבן
ובלבול העולם. כן הוא יקורי, צר לי מאד בצעך,
אבל מה אעשה לך ודברים שאמרתי — נטועים
זה בחיק האמת ואחרך לא ישובו, הבה. ואכאר לך את
דבריו: אתה ידעת חומר ענייני גיטין וקדושין בישראל: אם

אשה נשואה לאיש תנשא לאיש אחר אלא ספר ברורות
מבעה הראשון בעורנו חי ילדה לו בנים ובנות ומала
הבניים והבנות ינטעו ויסטעפו ויתפרדו משפחות רבות
בישראל; הנה אך למורה להגיד ולbaar לך משפט המשפחות
האלה, אשר . . . ~~כלטם לא~~ ובוואו בקהל ה' . . . אתה ציר
בנפשך אם נשואין באלה נקרו לעשרות, למאות ולאלפים
ולרבעוא רכבות זה אלפי שנים ועד היום לא יפסקו; האם
לא תבהיר ותשתחוםם למשמעו אוניך ובקהל חרדה תקרה
בחתמונה לבך: אווי ואבו, שמים וארים בקשׁו עלי רחמים,
לחותי יעובוני . . .

ועתה לבה נא וקרא ברמב"ם פ"ד הלכה ח' מגירושין
וביתר ספרי הפוסקים במקומם הנכון לדין שנצעע בוה, וזה
לשונם: אם היה מקצת הנט ~~את~~ טוב בלשון אחד ומקצתו
בלשון אחר — פסול, עב"ל. יודע הוא נוסח הגיטין
בישראל מאו ז מועלם; מקצתו — עברית ומקצתו —
ארמית: בך וכך בשבעת שנות חמשת אלפיים ושש מאות ..
לבריאת עולם וכו' [עברית] מטה דיתבא [ארמית] על נהר ..
ועל מי מעינותה [עברית] אני [ארמית] העומד היום ..
[עברית] יתיכי. ליביכי וכו' [ארמית]; וויתר מזה, הנה המלים
האחדים מנומת הנט שעליהם אמרו חז"ל שהם "נופה" של

גט" (ניטין פ"ה א') והם המלימים "ותרי את מותרת לכל אדם" ג"כ בלאום מעברית וארמית: ויהיה כי תאמר, כי השפות עברית וארמית אין אחות תאומות, האמי צביה, ובאותה תחשנה, ולפי הדין שפנסקו כל הפוסקים דגט הנכתב בשתי לשונות פסול, אג אווי ואבוי אינה אנחנו באים...

הוא הדבר אשר דברתנו בו אם לא תודה לי בראון תודה לי בעל כרחך, כי השפות עברית וארמית אחות תאומות הן, ועתה בטווח אני כי לא תאהה נם לשם עלי שיריצה להטיל ספק בדבר, ובודאי הרצק אחר, ועתה תרגע נא נפשך הסוערת והיה שלום.—

והנה היוצא מזה ששפנת התלמידים שכותבים עברית זארמית ביחיד הוא שפה נקונה וברורה, ואך דרך בסל הוא להטופרים חציוורום המבוקש אורחה וمبرעתם בה, ועליהם נאמר [בשינו לשון קצר] שפת לא ידעו לא ישמעו [ע"ד מליצת חז"ל לא שטיעו להו בלומר לא סבירא להו, ועיין מש"ב לעיל בהערה לראש פרק זה].

בטוף דברי אחלה פני הקוראים היקרים אשר אם באויה פרט מדברי במאמרי זה לא יתפנץ ולא יקובלו עליהם — כי יואיל בטובם להודיעוני מה עול קצאו בהם; ואם

באמת יישר יתפכו בברבי, גם אודה גם אברך אותם על אשר יעמודו על האמת; וביותר יערו לבם עד מש"ב בעניין אחדות השפות עברית וארמית אשר אמן ידעת כי ריבים הם אשר לא מחשבות מחשבותיהם בזה, ואני הנראה לדעתך כתבתי. ואל מלך יושב על כסא רחמים, יוננו לראות בתחום שפט עולמים, ואו נדע דברי מי קיימים.

ברוך הלויע עפשמיין.

פינסן. בחודש שנתנה בו תורה, התרג"ב לפ"ג.